

Sanja Pereša Macuka,
Igor Jovanović

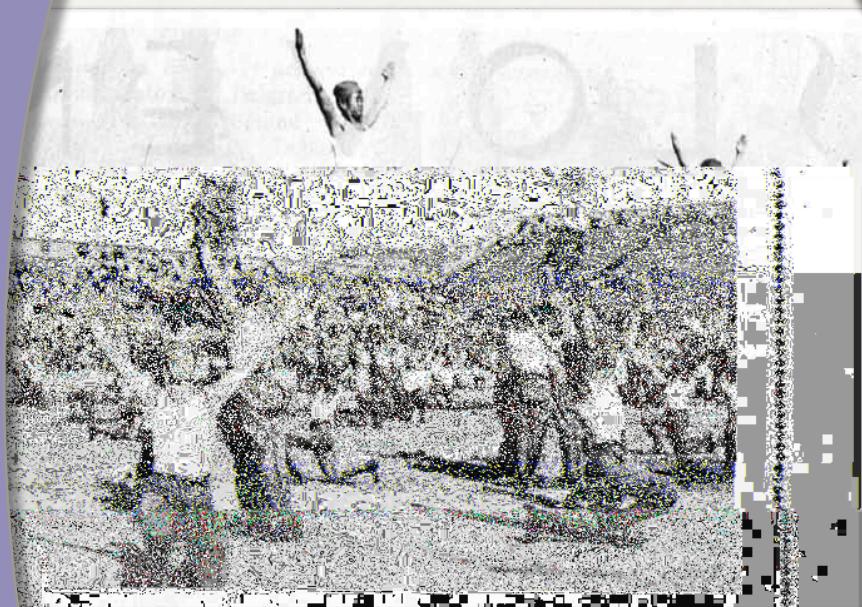

J

S

čuvar nacionalnog identiteta

Ključno pitanje:

Jugoslavenski Sokol – omladinska organizacija ili politička stranka?

T :

Ovaj modul govori o Sokolu Kraljevine Jugoslavije u razdoblju diktature kralja Aleksandra, ali u širem kontekstu može pokrivati i razdoblje od 1918. do 1941.

Jugoslavenski Sokol bio je jedinstven pokret koji je svojevremeno značajno utjecao na svakodnevni život. Danas sličnih pokreta nema pa će učenicima biti zanimljivo probuditi duh međuratnog vremena kada su takvi i slični pokreti postojali gotovo u cijeloj Europi. To je također i jedinstvena priča o panslavenskoj ideji i vezi između nacija, društvenih klasa, vjera, te obrazovanih i neobrazovanih ljudi.

Tema je kontroverzna jer je u Kraljevini Jugoslaviji sokolski pokret bio predstavljen kao pacifistička i univerzalno humana duhovna organizacija, ali se prava svrha prikrivala i Sokol je s vremenom postao jedan od temeljnih stupova diktature. Jugoslavenski Sokol bio je razvijen u svim dijelovima Kraljevine Jugoslavije i kao značajan instrument vlasti širio je unitarizam i ideju jugoslavenstva.

I **č** :

- Multiperspektivan rad na povjesnim izvorima u svrhu razumijevanja sokolskog pokreta u Kraljevini Jugoslaviji.
- Koristeći različite izvore, učenici će biti u stanju kritički ocijeniti razne perspektive povjesnih događaja.
- Učenici će moći prihvati mišljenja drugih.
- Učenici će moći raditi samostalno i provoditi rad na izvorima.
- Učenici će moći razvijati sposobnost proučavanja i evaluacije slikovnih i tekstualnih izvora.

C :

- upoznati Sokola Kraljevine Jugoslavije kao omladinski pokret, ali i instrument vlasti u povezivanju mladih i stvaranju jugoslavenskog nacionalnog identiteta
- usporediti ovaj pokret sa sličnim pokretima u drugim europskim državama između dva svjetska rata
- potaknuti učenike na promišljanje o organiziranim skupinama (grupama/udrugama) koje danas djeluju među mladima.

45
minuta

Nastavnik će pročitati uvod učenicima i razredu predstaviti temu sata. Bit će podijeljeni u šest grupa. Svaka grupa će imati izvor, tablicu i pitanja, i izabrat će svog predstavnika. Grupe će dobiti upute za rad. Svaka će se grupa temeljiti na analizi uloga i pitanja dobivenih uz izvore kako bi kreirale odgovarajuću percepciju jugoslavenskog sokolskog pokreta. Predstavnici grupa objasniti će ideje do kojih je grupa došla u skladu sa svojom zadanim ulogom.

Grupe po ulogama:

- Grupa 1. - Svećenik iz Maribora
- Grupa 2. - Poljoprivrednik iz Varaždina
- Grupa 3. - Student iz Skopja
- Grupa 4. - Osvjetnik iz Budve
- Grupa 5. - Učiteljica iz Sarajeva
- Grupa 6. - Kućanica iz Beograda

Korak 1.: Uvod (kontekst), nastavnik čita uvod o sokolskom pokretu

Korak 2.: Grupni rad – učenici rade u grupama vođeni dodijeljenim ulogama: svećenik, zemljoradnik, odvjetnik, nastavnik, domaćica, student. Svaka grupa dobit će fragment tekstualnih izvora i 10 minuta vremena za proučavanje izvora. Po isteku vremena svaka će grupa popuniti tablicu, u skladu sa svojom ulogom (obrazovanje, pogled na svijet, nacionalnost). Nakon toga učenici bi trebali odgovoriti na sljedeća pitanja:

- Sokol u Kraljevini Jugoslaviji – što je to?
- Preciziraj njegov cilj i svrhu.
- Kako je sokolstvo doprinijelo održavanju jugoslavenskog nacionalnog identiteta?

Korak 3.: Grupni rad – promjena uloga (tijekom čitanja novih izvora nastavnik daje učenicima što više različitih izvora): analiza slika, popunjavanje tablice, odgovaranje na pitanja, prezentacije.

Korak 4.: Grupni rad – diskusija po ulogama i različitim pogledima na sokolski pokret. Popunjavanje tablice br. 2 (vidi prilog).

Odgovaranje na ključno pitanje: jugoslavenski Sokol – omladinska organizacija ili politička partija?

Debata i zaključak

Kao slavenski kulturni i nacionalno-liberalni pokret sokolski je pokret utemeljen u Šećnu 1862. Osnivač je bio hrvatski liječnik Miroslav Tirsch. Bitni ciljevi pokreta bili su obrazovanje nacionalne svijesti, tjelesno i duhovno uzdizanje ljudi obrazovanjem i tjelesnom vježbom. Pokret je dobio ime po ptici sokolu - simbolu svjetlosti, sunca, visine i hrabrosti. U radionici će biti govor o pokretu koji je evoluirao od panslavenske ideje do promicatelja ideje integralnog jugoslavenstva i moćnog oružja diktatorskog režima.

Rad u grupama

G 1. - Ć M

Pročitaj i analiziraj izvor, ispuni tablicu br. 1 i odgovori na sljedeća pitanja:

- Sokol Kraljevine Jugoslavije - to je to?
- Odredi njegov cilj i svrhu rada.
- Kakvu je ulogu imalo sokolstvo u očuvanju jugoslavenskog identiteta.

Nakon popunjavanja tablice i odgovaranja na pitanja odaberite lana grupe koji će predstaviti vaše odgovore sa stanovišta uloge sve enika.

Izvor 1

č K č
B ž 17. K J d
8. č 1933. č

„Predragi vjernici!

Mnogo je gore reklo Sokol Kraljevine Jugoslavije, da bi narod to ja je odvratio od crkve, drži svoje sletove na nedjelje i blagdane, i to prije i poslije podne, a to na našinu da lanstru ne dadu ni vremena za vrjenje vjerskih obveza. Tako se ručna moralnost u namem mlađom narađaju, tako se potkopava i ubija vjera. Stoga vas, predragi vjernici, pođu nositi svojoj nametnu pogibao najozbiljnije upozoravamo, kako smo to učinili već 1921. godine, da od djece vaše tu pogibao otklanjate, jer je Gospodin Bog tražiti strog rečen, kako ste se brinuli za vjerski i udoredni odgoj poroda svoga. Ovo vrijedi tako dugo dok bude Sokol Kraljevine Jugoslavije stajao na Tiranovim neličima, dok god budu „Putevi i ciljevi“ pravila za život i rad SKJ, dokle god budu naši sokolstva starci jugosokoli. Ostanimo vrsto u vjeri otaca na ih i ne dajmo da nas od vjere odvratiti sokolstvo koje ne znači za spasitelja našega ni za potrebu našeg hrvatsko-slavenskog imena.“

Politika, 16. siječnja 1933.

Izvor 2

ž š (B)

Ilustrirani Slovenec, 6. srpnja 1930. br. 27

P:

1. Opiši što vidiš na slici
2. Što ti govori ova slika?
3. Je li ti nešto neobično na slici?
4. Što još želiš saznati?

G 2.

Ž

Pro itaj i analiziraj izvore, ispunji tablicu br. 1 i odgovori na sljedeća pitanja:

- Sokol Kraljevine Jugoslavije - to je to?
- Odredi njegov cilj i svrhu rada
- Kakvu je ulogu imalo sokolstvo u očuvanju jugoslavenskog identiteta

Nakon što ispunite tablicu i odgovorite na pitanja, odaberite lana grupe koji će prezentirati vaše odgovore sa stajališta poljoprivrednika.

Izvor 1

P S K J

„Njegovo veliki anstvo prijestolonasljednik Petar prvi put je u sokolskoj odori prisustvovao sokolskoj priredbi. Među gledaocima sokolima nastalo je veliko oduzvljene koje se stigalo ulaskom lanova na stadion. Sokoli su na tri strane, njih oko 3 hiljade, učili na sleti te, svi u jedan korak kao jedan. Ta je slika bila vrlo lijepa i nije bila manje lijepa od prijatelja jer je rijetko vidjeti toliki broj zdravih, mladih i lijepih djevojaka. U ostalim tokama nastupili su ruski sokoli s kopljima, lani i košarski sokoli, lani i lanice na spravama, te u eni kašeta iz Maribora.“

Varaždinske novosti, br. 31, 10. srpnja 1930.

Izvor 2

P

„U utorak 1. o. mj. poslijepodne vratili su se lani Varaždinskog sokolskog društva sa svesokolskog sleta u Beogradu, kuda su vježbajući i počeli 25. lipnja o.g., a ostalo lanstvo 25. lipnja o.g. Sokoli su izvanredno zadovoljni s prijemom i oduzvljeno prijatuju o sletu. Naročito se iskazala fanfara koja je marljivo svirala. Za velike sletske povorke u nedjelju 29. lipnja, kada je varaždinska fanfara prolazila pored kraljevske lože, svirala je „Varaždinac“, te je bila oduzvljeno pozdravljena od brojnih gledalaca. Sviranje na fanfare za sletske povorke ulo se i u Varaždinu jer je beogradski radio prenosio povorku i najavio dolazak Varaždina.“

Sokoli su se vratili zdravi i dobro počinjeli od sunca. Vrijeme je stalno bijelo lijepo. Većina lanova noila je u atorima, dok su neka starija braća stanovala po privatnim kućama, a lanice bile su smještene po kolama. U Varaždinu dočekali su Sokole brojni znaci i prijatelji s vojnom muzikom. S kolodvora krenula je povorka do sokolane, gdje je bio razlaz. Svega je iz Varaždina počelo u Beograd na glavne sletske dane oko 160 osoba.“

Varaždinske novosti, 3. srpnja 1930.

Rad u grupama

G 3.-

S

Pro itaj i analiziraj izvore, ispuni tablicu br.1 i odgovori na sljede a pitanja:

- Sokol Kraljevine Jugoslavije - to je to?
- Odredi njegov cilj i svrhu rada
- Kakvu je ulogu imalo sokolstvo u o uvanju jugoslavenskog identiteta

Nakon to ispunite tablicu i odgovorite na pitanja, odaberite lana grupe koji e prezentirati va e odgovore iz perspektive studenta

Izvor 1

P (doneseni u obliku rezolucije na prvoj glavnoj skupštini Sokolskog saveza, održanoj u Beogradu 29. ožujka 1931.)

Sokolski nacionalizam

„U te nji da odgoji to vrjednije li nosti za ljudsko dru two i za svoj narod i dr avu, sokolstvo eli okupiti u svojim redovima itav narod. Sokolski pokret slu i narodnoj cjelini i tra i od svakog pojedinca da svoje interese donese u sklad s op enarodnim interesima cjeline.

Sokolski odgoj nacionalni je odgoj. Sokolstvo vidi u nacionalizmu neprekidan i ustrajan rad za narod. Na nacionalizam shva amo kao nesebi no, stvarno i trajno djelovanje na narodnu cjelinu.

Sokolstvo smatra jugoslavensku nacionalnu svijest kao bitan uvjet svestranog i zdravog na eg naroda. Sokolstvo Kraljevine Jugoslavije jest i ho e ostati svojina cijelokupnog jugoslavenskog naroda u jednoj jedinstvenoj i nedjeljivoj slobodnoj dr avi. Jedan narod, jedna dr ava, jedno sokolstvo“

Politika, 6. prosinca 1932, godina IX

Izvor 2

T

Divla srpska protutalijanska mr nja, Corriere Istriano, 6. prosinca 1932. – godina XI.

Veli anstveni trogirski krilati lavovi* devastirani udarcima eki a i dinamitom

(*krilati lavovi – simbol mleta ke vlasti i Mleta ke Republike)

S ciljem umjetnog podizanja jugoslavenskog patriotizma u Dalmaciji, koji nije bio u duhu tamo njeg stanovni tva, a uz sve ve u mr nju i svakodnevni otpor splitske su vlasti zapo ele s napadima na talijansko naslje e ovoga kraja preko jedne pla eni ke ete i unajmljenih nasilnika. Do lo je do demonstracije iskazane urlanjem i vrije anjem Talijana koji su prozvani „pla enicima Mussolinija“.

Za svoje su ciljeve iskoristili sve anost Sokola i do lo je do stra nog razaranja mleta kih povijesnih spomenika, koji tako prirodno krase sve gradove u Dalmaciji.

Ve ina je doma eg pu anstva bila suzdr ana i ogor ena zbog ove rulje u slu bi srpskih vlasti. Nakon jednog poku aja u Splitu, slijede i program splitskog kapetana, ru itelji su se namjerili na Trogir.

Nakon to se spustila no , dali su si truda i upustili se u barbarsko pona anje i vandalizam kakav razum te ko mo e pojmiti. Divlji bijes, odobren pasivnim pona anjem lokalnih vlasti i policijskih vlasti, okrenuo se protiv divnih mleta kih spomenika (...) U tami prosina ke no i lavovi sv. Marka, koji su po tivani stolje ima, pali su slomljeni pod udarcima eki a rulje potpla ene iz Beograda. Tako su lavovi s Morskih i Kopnenih vrata, te veliki lav koji se nalazi unutar prekrasne gradske lo e po naredbi uni teni rukama vandala.

Slijede u no vratili su se s bakljama i uporabom eki a jo e e nastavili s uni tavanjem. Ispod mleta ke lo e kori ten je dinamit radi uni tenja velikog lava sv. Marka. Tako je u nekoliko sati sve ono to je Trogir nudio cijelome svijetu – slavu i umjetnost talijanske kulture – bilo povrije eno, o te eno i dobrim dijelom uni teno...

Corriere Istriano, 6. prosinca 1932, godina IX

Rad u grupama

G 4.

B

Pro itaj i analiziraj izvore, ispuni tablicu i odgovori na sljede a pitanja:

- Sokol Kraljevine Jugoslavije - to je to?
- Odredi njegov cilj i svrhu rada
- Kakvu je ulogu imalo sokolstvo u o uvanju jugoslavenskog identiteta

Nakon to ispunite tablicu i odgovorite na pitanja, odaberite lana grupe koji e prezentirati va e odgovore sa stajali ta odvjetnika

Izvor 1

T

Divlja protutalijanska srpska mr nja, Corriere Istriano, 6. prosinac 1932. – godina XI

Veli anstveni trogirski krilati lavovi * devastirani udarcima eki a i dinamitom

S ciljem umjetnog podizanja jugoslavenskog patriotizma u Dalmaciji, koji nije u duhu tamo njeg stanovni tva, a uz sve ve u mr nju i svakodnevni otpor splitske su vlasti zapo ele s napadima na talijansko nasilje e ovoga kraja preko jedne pla eni ke ete i unajmljenih nasilnika. Do lo je do demonstracije iskazane urlanjem i vrije anjem Talijana koji su prozvani „pla enicima Mussolinija“.

Za svoje su ciljeve iskoristili sve anost Sokola i do lo je do stra nog uni tavanja mleta kih povijesnih spomenika, koji tako prirodno krase sve gradove u Dalmaciji.

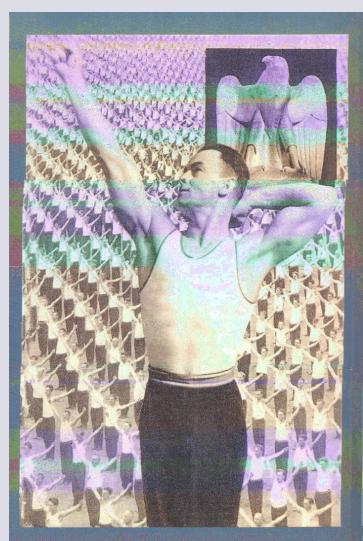
Ve ina je doma eg pu anstva bila suzdr ana i ogor ena zbog ovih nasilnika u slu bi srpskih vlasti. Nakon jednog poku aja u Splitu, slijede i program svoga splitskog kapetana, namjerili su se na Trogir.

Nakon to se spustila no , potrudili su se i upustili u barbarsko pona anje i vandalizam kakav razum te ko mo e pojmiti. Divlj bijes, odobren pasivnim pona anjem lokalnih i policijskih vlasti, okrenuo se protiv prekrasnih mleta kih spomenika. U tami prosina ke no i lavovi sv. Marka, koji su po tovani stolje ima, pali su slomljeni pod udarcima eki a rulje potpla ene iz Beograda. Tako su lavovi s Morskih i Kopnenih vrata, (...) te veliki lav koji se nalazi unutar prekrasne gradske lo e po naredbi uni temi rukama vandala. Sljede u no vratili su se razbijja i s bakljama i uporabom eki a jo e e nastavili s uni tavanjem. Ispod mleta ke lo e kori ten je dinamit radi uni tenja velikog lava sv. Marka. Tako je u nekoliko sati sve ono to je Trogir nudio cijelom svijetu – slavu i umjetnost talijanske kulture – bilo povrije eno, o te eno i dobrim dijelom uni teno ....

Corriere Istriano, 6. prosinca 1932, godina IX

Izvor 2

S

- Opiši točno što vidiš na razglednicama: opiši ljude, odjeću, predmete, simbole.
- Kakav biste naslov dali razglednicama?
- Što je prikazano u središtu razglednice, što na rubovima, što u prvom planu, a što u pozadini?
- Što je autor htio postići? Imaju li razglednice kakvu poruku? Iakvu simboliku?

Rad u grupama

G 5.- č S

Pročitaj i analiziraj izvore, ispuni tablicu 1. i odgovori na sljedeća pitanja:

- Sokol Kraljevine Jugoslavije - to je to?
- Odredi njegov cilj i svrhu rada.
- Kakvu je ulogu imalo sokolstvo u očuvanju jugoslavenskog identiteta.

Nakon što ispunite tablicu i odgovorite na pitanja, odaberite lana grupe koji će prezentirati vaše odgovore iz pozicije u iteljice.

Izvor 1

P

Rezolucija Sokolskog saveza donesena na Skupštini Sokolskog saveza u Beogradu 29. ožujka 1931.

„U sokolskoj su organizaciji svi lani jednaki. Sokolstvo vjerno svojim demokratskim načelima slobode, jednakosti i bratstva cijeni ljude po njihovo osobnoj vrijednosti, a ne dijeli ih po stalem, klasnim, vjerskim i plemenskim razlikama, niti po zvanjima, društvenom položaju ili imetku.“

„Sokolstvo smatra enu jednakovrijednim lantom ljudskog društva kao i muškarca. U sokolskoj organizaciji sokolice i sokoli potpuno su ravnopravni.“

„Kao glavno, neposredno i naročito sredstvo sokolskog odgoja smatra sokolstvo tjelesno vježbanje po Tirschevom sistemu i njegovoj metodi. Sokolstvo se služi u svrhu unapređenja tjelesnih i dužavnih sposobnosti svojih pripadnika i štavnog naroda, tako da će i drugim sredstvima, koja su u skladu sa opštim sokolskim načelima.“

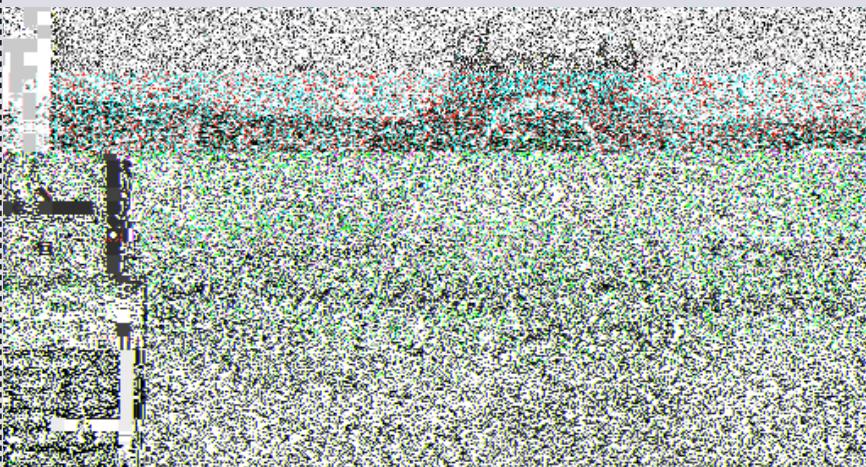
„Sokolska misao je napredna misao.

Kao napredna ustanova sokolstvo vjeruje u napredak i usavršavanje ovještavajući anstava i pojedinih ljudskih ustanova. Sokolski pokret kao moderan pokret treba udovoljiti potrebama i zahtjevima suvremenog stoljeća i ljudskog društva, koja unapređuje njegov opstanak.“

Politika, 19. siječnja 1933.
(U Politici je 19. siječnja 1933. objavljena Rezolucija sokolskog saveza koja je donesena na Skupštini Sokolskog saveza održanoj u Beogradu 29. ožujka 1931.).

Izvor 2

S S B

Politika, 30. lipnja 1930.

P

Opiši što vidiš na slici.

2. Što ti govori ova slika?

3. Je li ti nešto neobično na slici?

4. Što još želiš saznati?

G 6. - Ć B

Pro itaj i analiziraj izvore, ispuni tablicu 1. i odgovori na sljedeća pitanja:

- Sokol Kraljevine Jugoslavije - to je to?
- Odredi njegov cilj i svrhu rada.
- Kakvu je ulogu imalo sokolstvo u očuvanju jugoslavenskog identiteta.

Nakon što ispunite tablicu 1. i odgovorite na pitanja, odaberite lana grupe koji će prezentirati vaše odgovore sa stajališta anice

Izvor 1

„A onda su me roditelji upisali u Sokol: to je dobro doći za moj tjelesni razvoj. Bilo nas je nekolicina iz razreda, a uz to i u enika iz drugih kola. Imali smo vrlo dragog prednjaka (nastavnika, predava

Politika, 29. lipnja 1930.

Rad u grupama

š / 4.

Diskusija o ulogama i različitim pogledima na sokolski pokret.

Popunjavanje tablice 2. (vidi prilog)

Odgovaranje na ključno pitanje: J S č ?

D č

P :

T 1

P (obrazovanje, sport, putovanja, povezivanje ljudi, ...)	N (indoktrinacija, nacionalizam, nasilje, ...)

T 2

O , ,	I	N